

ISTORIJOS ŠALTINIŲ
TYRIMAI

4

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIAUS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

Sudarė
Artūras Dubonis

4

LI
LEIDYKLA

VILNIUS 2012

Knygos leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA

Sutartis Nr. LIT-5-33

Redaktorių kolegija:

Darius Antanavičius
(Lietuvos istorijos institutas)

Darius Baronas
(Lietuvos istorijos institutas)

Zenonas Butkus
(Vilniaus universitetas)

Artūras Dubonis (pirmininkas)
(Lietuvos istorijos institutas)

Mathias Niendorf
(Kyljo universitetas)

Rimvydas Petrauskas
(Vilniaus universitetas)

Irena Valikonytė
(Vilniaus universitetas)

Visi leidinio straipsniai recenzuoti dviejų mokslininkų

TURINYS

<i>Artūras Dubonis</i> Pratarmė	9

Straipsniai

<i>Grzegorz Białuński</i> Surwiłłowie. Przykład kariery Litwinów w Prusach	13
The Survila family. An example of lithuanians' career in Prussia. <i>Summary</i>	43
<i>Роман Анатольевич Беспалов</i> Литовско–одоевский договор 1459 года: обстоятельства и причины заключения	45
The Lithuanian-odoyev treaty of 1459: reasons and circumstances surrounding its signing. <i>Summary</i>	62
<i>Laimontas Karalius</i> Kam reikalingos valdovų privilegijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje? Lucko miestiečių 1469 m. Kazimiero Jogailaičio privilegijos dėl naujų muitų draudimo Voluinėje teisinis, politinis ir ekonominis kontekstas 1469–1547 m.	63
Who needed sovereign's privileges in The Grand Duchy of Lithuania? Legal, political and economic context of the privileges regarding the ban on the new customs duties in Volhynia issued by Casimir IV Jagiellon to the citizens of Lutsk in 1469 (the period from 1469 to 1547). <i>Summary</i>	90
<i>Irena Valikonytė</i> Priešteisminių dokumentų funkcijos ir likimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. viduryje: šaukimų registravimo žurnalai	93
Functions and fate of pre-court documents in The Grand Duchy of Lithuania in the mid-16th century: summons registration journals. <i>Summary</i>	107
<i>Raimonda Ragauskienė</i> XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų archyvo atvejis: Dubrovnos linijos Hlebavičių dokumentų aprašai Lietuvos Metrikoje	109
The case of the noblemen's archive in The Grand Duchy of Lithuania in the 16th century: document inventory of the Dubrovna line of the Hlebowicz family in the Lithuanian Metrica. <i>Summary</i>	131

<i>Darius Antanavičius</i>	
„Cnotliwy Litwin“ (1592 m.) autorius ir teksto šaltiniai	133
The author and sources of the text of <i>Cnotliwy Litwin</i> (1592). <i>Summary</i>	153
<i>Darius Antanavičius</i>	
Originalių Lietuvos Metrikos XVI a. knygų sąrašas	157
The list of the original Lithuanian <i>Metrica</i> books of the 16th century.	
<i>Summary</i>	185
<i>Agnė Railaitė</i>	
Šveikaukų genealoginė savimonė	187
Genealogical identity of the Šveikauškas family. <i>Summary</i>	204
<i>Jonas Drungilas</i>	
Pastabos dėl lenkiškos rašybos Lietuvos Metrikos Užrašymų knygose XVI a. pabaigoje–XVIII a. antrojoje pusėje (remiantis Lazdijų ir Simno miestų aktais)	207
Remarks regarding the polish orthography in the books of inscriptions of the Lithuanian <i>Metrica</i> in the late 16th – second half of the 18th century (based on the acts of Lazdijai and Simnas towns). <i>Summary</i>	229

Diskusija

<i>Aivas Ragauskas</i>	
Žingsnis pirmyn, du atgal? Dėl 1657–1662 m. Vilniaus miesto Tarybos aktų knygos publikacijos	231
One step forward, two steps back? Regarding the publication of the Vilnius book of acts of 1657–1662. <i>Summary</i>	260

Šaltinių publikacijos

<i>Inga Ilarienė</i>	
Nuorašai ne lotynų kalba Lietuvos Metrikos knygoje Nr. 525: 1491 m. Valmieros sutartis	261
Nichtlateinische Abschriften im Buch der Litauischen Metrik N. 525: der Vertrag Von Valmiera 1491. <i>Zusammenfassung</i>	284
<i>Zenonas Butkus, Magnus Ilmjärv</i>	
JAV ambasadoriaus Maskvoje Džozefo E. Deiviso 1937 m. vizito į Baltijos šalis ir Suomiją ataskaitos	285
Reports on the visit of the United States ambassador to Moscow Joseph E. Davies to the Baltic States and Finland in 1937. <i>Summary</i>	312

Anotacijos. Recenzijos

D. Kołodziejczyk, <i>The Crimean Khanate and Poland–Lithuania: International Diplomacy on the European Periphery (15th–18th Century): A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents. (The Ottoman Empire and its Heritage. Politics, Society and Economy, edited by S. Faroqhi, H. İnalcık and B. Ergene, volume 47)</i> , Leiden etc.: Brill, 2011. – XXXVIII, 1098 p., facs. XVII, 2 žemėlapiai – (<i>Eglė Deveikytė</i>)	313
J. Tęgowski, <i>Rodowód kniaziów Świrskich do końca XVI wieku</i> (Biblioteka Genealogiczna, t. 9), Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011. – 220 p., lent. – (<i>Rimvydas Petrauskas</i>)	324
<i>Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai = Acta visitationum sub domino Casimiro Pac episcopo Samogitiae anno 1675 et 1677 conscripta</i> , parengė M. Paknys (serija: <i>Fontes Historiae Lituaniae, Lietuvos istorijos šaltiniai</i> , t. 10), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011. – XIII, 981 [1] p. – (<i>Darius Baronas</i>)	328
<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.) = Acta visitationum dioecesis Samogitiae (A. D. 1611–1651)</i> , parengė L. Jovaiša (serija: <i>Fontes historiae Lituaniae, Lietuvos istorijos šaltiniai</i> , t. 11), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011. – 478 p. – (<i>Darius Baronas</i>)	330
Santrumpos	332
Apie autorius	335
Autoriams	337

ŠALTINIŲ PUBLIKACIJOS

NUORAŠAI NE LOTYŅŲ KALBA LIETUVOS METRIKOS KNYGOJE NR. 525: 1491 M. VALMIEROS SUTARTIS

Inga Ilarienė

Lietuvos Metrikos knyga Nr. 525¹ yra žinoma kaip įvairios livonikos dokumentų nuorašų rinkinys². Nors originalus knygos pavadinimas, kaip ir pati senoji knyga, neišliko, turime mažiausiai du vėlesnius XVIII a.³ šios knygos įvardijimų atvejus. Vienas jų – tai XVIII a. pirmosios pusės antrinėje kopijoje įrašytas pavadinimas *Acta Livonica*⁴, kitas įrašas apie šią knygą yra XVIII a. antrosios pusės LDK metrikanto Grigo Kačanovskio parengtame LM knygų inventoriuje⁵. Čia trumpai nusakytas visos knygos turinys⁶: tai karaliaus Žygimanto Senojo valdymo laikų knyga, joje nurašyti Rygos vyskupo(-ų?) (žodžio *episcopi/orum* galūnė ar jos trumpinys rankraštyje nusitrynęs) rinkimų popiežiaus įteisinimai; suteiktys, leidimai, sienų žymėjimai; toliau nurodyti 1529 m., spėjama knygos formavimo pradžia. Aktualus ir dar neištirtas lieka rankraštinės knygos genezės klausimas, kuris apima knygos struktūros, pradi-

¹ Rankraštinė XVI a. pabaigos knyga nėra publikuota, saugoma Rusijoje, Российский государственный архив древних актов [toliau – RGADA], f. 389, s. v. 525 [toliau – LM, kn. 525].

² I. Ilarienė, „Livonijos dokumentų rinkinys Lietuvos Metrikos knygoje Nr. 525“, *Istorijos šaltinių tyrimai*, sudarė A. Dubonis, t. 2, Vilnius, 2010, p. 161–175.

³ Ši knyga neminima 1623 m. kovo 11 d. apraše, žr. Г. Голенченко, „Реестр книг Метрики Великого княжества Литовского 1623 г.“, *Исследования по истории Литовской Метрики. Сборник научных трудов*, t. 2, Москва, 1989, p. 341–356. Jos nėra ir naujai atrastajame 1623 m. lapkričio 23 d. originaliųjų Lietuvos Metrikos knygų sąrašas, žr. D. Antanavičius, „Rastas originaliųjų XVI a. Lietuvos Metrikos knygų sąrašas!“, *Lietuvos Metrikos naujienos*, 12–2010, Vilnius, 2011, p. 17–24.

⁴ LM knygos 525 antrinė kopija, *Księga Nr. 38 z Metryk WXL*, saugoma Varšuvoje, Archiwum Główny Akt Dawnych [toliau – AGAD], Metryka Litewska. Transkrypcje, kn. 208. l. 401.

⁵ Minėta, žr. I. Ilarienė, „Livonijos dokumentų rinkinys“, p. 163, nuoroda 10. Apie LM archyvo tvarkymą 1786–1788 m. ir metrikanto G. Kačanovskio veiklą R. Šmigelskytė, „Kas mokėjo už Lietuvos Metrikos knygų įrišimą? Epizodas iš Lietuvos Metrikos archyvo tvarkymo 1786–1788 m.“, *Lietuvos Metrikos naujienos*, 8–2004/2005, Vilnius, 2006, p. 47–50.

⁶ Remdamiesi kitų knygų pavadinimų įrašais inventoriuje manytume, kad tai nėra pažodžiui nurašytas pačios knygos pavadinimas, bet, veikiausiai, tik glaustas pavadinimo ar tiesiog knygos turinio perteikimas, žr. Lietuvos valstybės istorijos archyvas [toliau – LVIA], f. 1135, ap. 4, b. 14, l. 3.

nės sudėties ir pasikeitimų tyrimus. Pirmųjų struktūros analizės žingsnių dėka buvo aptiktos esamos nuorašų spragos: vienos jų susidarė dar iki LM pervežimo į Varšuvą XVIII a., kitos – jau XIX a. pirmojoje pusėje dėl tuo metu susiklosčiusių saugojimo ir naudojimo ypatybių. Vienas Maskvoje RGADA (Rusijos valstybinis senųjų aktų archyvas; Российский государственный архив древних актов) saugomoje LM 525-ojoje knygoje neišlikęs XV a. pirmosios pusės dokumentas buvo publikuotas iš Varšuvoje esančios nuorašo kopijos⁷. Pažymėtina, kad didelė dalis šios knygos pavienių dokumentų jau buvo publikuota XVIII ir XIX a. Daugiausia jų randame monumentalajame Motiejaus Dogielio rinkinyje⁸.

Ne tik turinys, bet ir neįprastai plati šios knygos chronologija leidžia vadinti ją livonikos rinkiniu: ankstyviausieji nuorašai foliante yra XIII a. pradžios, vėliausias tekstas turi 1579 m. datą⁹. Tiriant knygos nuorašų originalų proveniencijos klausimą ir aiškinantis nuorašų ankstesnės archyvinės priklausomybės aplinkybes, konstatuota, kad nuorašų originalai galėjo priklausyti Rygos arkivyskupijos archyvui ir Livonijos ordino archyvui, akcentuota galima originalų proveniencijos įvairovė¹⁰. Akivaizdžiausias livoniškosios proveniencijos patvirtinimas yra nuorašai ne lotynų, o vokiečių kalba. LM knygoje Nr. 525 iš viso yra keturi nuorašai, surašyti vokiškai, visi kiti – vien lotynų kalba. Jie išsidėstę skirtingose knygos vietose, knygos pradžioje ir pačioje pabaigoje¹¹, tai leidžia visiškai atmesti atsitiktinio jų atsiradimo galimybę. Folianto pradžioje tarp XIII a. dokumentų nurašytas pavienis pusės lapo teksto apimties dokumentas (eilės nr. 9) be datos – tai Rygos miesto sąjungos su Livonijos magistrų sutartis¹². Knygos pabaigoje esantys kiti trys dokumentai vokiečių kalba – tai 1452 11 30 pasirašytos Salaspilio (*Kirchholm*) sutarties antrosios redakcijos ir 1491 03 30 Valmieroje (*Wolmar*) pasirašytos sutarties su Rygos miestu tekstai¹³. Varšuvoje saugomos antrinės kopijos registro pabaigoje jie įvardyti kaip

⁷ I. Ilarienė, „Lietuvos Metrikos knyga Nr. 525 originale ir kopijoje: kai kurių knygos struktūros pasikeitimų aspektai“, *Lietuvos Metrikos naujienos*, 9–2006, Vilnius, 2008, p. 27–32.

⁸ M. Dogiel, *Codex diplomaticus Regni Poloniae et M. D. Lithuaniae*, t. 1, Vilnae, 1758, nr. 206; 211; t. 4, Vilnae, 1764, nr. 187; 188; t. 5, Vilnae, 1759, nr. 9, 11, 12, 16, 18, 22, 32, 42, 48, 52–54, 63–65, 72, 75, 76, 80, 81, 83–85, 87–91, 93–100, 102, 109, 113, 114, 126 (?), 127 (?), 133–135, 138–140, 142, 154, 179.

⁹ Antroji metų riba naujai pataisyta iš 1566 m., atsižvelgus į Varšuvos antrinėje kopijoje išlikusį dokumentą, kuris RGADA'je Maskvoje saugomoje LM knygoje neišliko – Kuršo ir Žiemgalos kunigaikščio Gotardo Kettlerio 1579 m. priesaika Steponui Batorui.

¹⁰ I. Ilarienė, „Varia Livonica: Lietuvos Metrikos Viešųjų reikalų knygos Nr. 3 (525) sandaros ypatumai“, *Lituanistica*, Vilnius, 2008, t. 54, nr. 4 (76), p. 10–16.

¹¹ LM, kn. 525, l. 7; l. 296–316v.

¹² Ten pat, l. 7; antrinėje kopijoje dokumentas turi pavadinimą: *Transactio Germanico scripta qua civitatis cuiusdam oppidani ordini et specialiter Dutzen houses pro defensione sua a paganis gratum animum demonstrant*, žr. AGAD, Metryka Litewska. Transkrypcje, kn. 208, l. 412.

¹³ LM, kn. 525, l. 296–303v (1452 11 30, *Silvestri archiepiscopi Rigensis cum Magistro Ordinis Theutonici in Livonia complanatio ratione domini civitatis Rigensis germanico vulgari idiomate scripta*); l. 304–316v (1491 03 30).

*Ultima tres transactiones sunt scriptae germanico Livonico vulgari idiomate*¹⁴. Pastarieji nuorašai LM knygoje Nr. 525 yra vienas iš skiriamųjų bruožų, būdingų livonikos paveldui priklausančioms LM knygoms. Šio LM segmento formavimasis susijęs su LDK įsitraukimu į Livonijos konfederacinės valstybės sekuliarizavimo eigą, pasibaigusią Livonijos prijungimu prie LDK XVI a. viduryje. Remiantis LM knyga Nr. 525, galima kalbėti apie šio LM segmento formavimosi pradžią jau valdant Lk ir Ldk Žygimantui Senajam¹⁵.

Publikuojame du LM knygos Nr. 525 senosios livonikos fragmentus¹⁶. Abu nuorašai tarpusavyje susiję, pagal turinį priklauso vienai dokumentų grupei. Jie rašyti vidurine vokiečių žemaičių tarme (*mittelniederdeutsch*), jos vartojimas buvo įprastas Hanzos miestų erdvėje¹⁷. Sprendimą paskelbti šiuos nuorašus lėmė situacija, susiklosčiusi publikuojant XV a. pabaigos livonikos šaltinius. XIX a. numatyti didieji Livonijos istorijos šaltinių publikavimo planai nebuvo iki galo įgyvendinti. Intensyviai vykęs šių šaltinių publikavimas *Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch* serijoje sustojo ties XV a. pabaigos dokumentais. Pastarojo laikotarpio Livonijos istorijos šaltiniai yra rengiami grupės Vokietijos mokslininkų¹⁸. Manytume, kad pagal LM kn. 525 parengta 1491 m. Valmieros sutarties publikacija papildys XVIII a. pirmąjį sutarties skelbtą tekstą¹⁹ ir deramai reprezentuos Lietuvos Metriką, kaip senųjų livonikos aktų saugyklą.

1491 m. Valmieros sutartis

Pirmasis skelbiamas dokumentas – tai įrašas apie Livonijos magistro Johanno Freitagago von Loringhovo ir Rygos miesto 1491 m. kovo 8 d. sprendimą pasirašyti dvišalį susitarimą, dalyvaujant abiejų šalių atstovams. Toks sprendimas priimtas, kai

¹⁴ AGAD, Metryka Litewska. Transkrypcje, kn. 208, l. 741. Tuo tarpu 1454 m. surašytame ir popiežiaus patvirtintame lotyniškame Salaspilio sutarties tekste yra amžininko nurodyta, kad versta *de vulgari Theutonico*. Žr. M. Dogiel, *Codex diplomaticus*, t. 5, nr. 81, p. 136.

¹⁵ Plačiau apie šios knygos priklausymą Lk ir Ldk Žygimanto Senojo valdymo laikotarpiui ir būtent nuo 1529 m., žr. I. Ilarienė, „Livonijos dokumentų rinkinys“, p. 162–163, 170.

¹⁶ LM, kn. 525, l. 304–316v.

¹⁷ Išsamiai apie vidurinės vokiečių žemaičių kalbos vartojimo erdvę ir kontekstus, žr. Th. Behrmann, „Latein, Mittelniederdeutsch und die frühen hansischen Rezesse“, *Edition deutschsprachiger Quellen aus dem Ostseeraum (14.–16. Jahrhundert)*, hrsg. von M. Thumser, J. Tandecki, D. Heckmann, Toruń, 2001, p. 153–167.

¹⁸ K. Neitmann, „Editions Prinzipien und Editionsprobleme des ‚Liv-, Est- und Kurländischen Urkundenbuches‘ in Vergangenheit und Gegenwart“, *Edition deutschsprachigen Quellen aus dem Ostseeraum (14.–16. Jahrhundert)*, hrsg. von M. Thumser, J. Tandecki, D. Heckmann, Toruń, 2001, p. 259–280.

¹⁹ J. G. Arndt, *Der Liefländischen Chronik anderer Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern, welche die alte Geschichte des Ordens und der benachbarten Völker erleutert* [toliau – *LCh*], Halle, 1753, p. 167–173.

Rygos pajėgos patyrė triuškinamą pralaimėjimą prie Adažių (*Ādaži; Neuerkmühlen*). Livonijos ordino kariuomenei vadovavo ir pergalę iškovojo žemės maršalas Volteris Plettenbergas. Antrasis skelbiamas dokumentas – tai Livonijos magistro ir Rygos miesto sutartis, pasirašyta Valmieros landtage. Valmieros sutartimi baigėsi vienas didžiausių, beveik dešimtmetį trukusių Ordino konfliktų su Rygos miestu (*na der Rigischenn vrede*). Didysis vidaus karas truko visą devintąjį XV a. dešimtmetį. Sutaikinimo procesui tarpininkavo konflikto sprendimo arbitrai (sutartyje jie vadinami *seggeslude*) Rygos arkivyskupas Mykolas (*Michael Hildebrand*, 1484–1509 m.), Tartu vyskupas Teodoras (*Dietrich V. Hake*, 1485–1498 m.) ir Kuršo vyskupas Martynas (*Martin Lewitz*, 1473–1500 m.). Šie dalyviai patvirtino, kad parengtas dokumentas neprieštarauja senosioms privilegijoms, nepažeidžia bažnytinės ir pasaulietinės teisės. Sutartis buvo nepalanki Rygai. Pagal šią sutartį Rygos miesto atstovai privalėjo ne tik atlyginti visas žalias, padarytas konfliktų metu, bet ir atsiprašyti Livonijos ordino magistro pagal numatytą procedūrą: pirmąją dieną į Rygą atvykusio ordino magistro atsiprašyti turėjo visa miesto taryba, antrąją dieną – 10 iš 13 didžiosios gildijos narių, trečiąją – 10 iš 13 mažosios gildijos narių. Miestas turėjo padengti su tuo susijusias išlaidas. Rygos miesto valdžia privalėjo atlyginti skundus pateikusiems minimiems asmenims už jų suėmimą ir įkalinimą. Livonijos ordinui turėjo būti sugražintos visos priešininkų užkariautos vietovės, kurios Ordinui priklauso leno teise; per 6 metus turėjo būti atstatytos Daugavgrivos (*Dünamünde*) ir Rygos pilys su bažnyčiomis: Rygos priešpilyje – Šv. Jono titulo, Daugavgrivoje – paparinė bažnyčia. Ordino pilies Rygoje atstatymui pateikti detalesni reikalavimai ir terminai: per šešerius metus turi išaugti du gynybiniai bokštai (*mit twen tornen an dem convent*), įvairios paskirties rūšiai (*kelren, welfften*), kitos, veikiausiai, izdo patalpos (*kamern*), valgomasis (*ein remter*), atskirai magistrui – skliautuota menė (*ein gudt gewelwedt gemack*) su valgomuoju (*vohrrehmter*)²⁰. Livonijos ordino magistrui rezidencija Rygoje buvo svarbi politinės valdžios pozicijų atstovavimui ir išlaikymui konkurencinėje kovoje su Rygos arkivyskupu ir pačiu miestu²¹. 1484 m. rygiečiams visiškai sugriovus Rygos pilį, kaip ordino valdžios regimą ženklą mieste, šios pilies atstatymas Livonijos magistrui buvo lygiai taip pat reikšmingas politinis įvykis.

Sutartyje aptarti ir Rygos prekybos reikalai. Čia paminėta, kad rygiečiai pirkliai keliauja aukštyne Bullupe į Lietuvą ir Žemaitiją. Rygos miestas įpareigotas laikyti kelius (*die straten*) atvirus ir laisvus, taip pat paminėti senieji keliai, kuriais pirkliai buvo įpratę keliauti dar magistro Heidenreicho Vinckės von Overbergo laikais (1438–1439 m.). Toliau tekste minimas Žemaitijos, Lietuvos ir Rusijos (Maskvos)

²⁰ Plačiau apie Ordino pilies Rygoje statybų istoriją A. Tuulse, „Das Schloss zu Riga“, *Sitzungsberichte der Gelehrten estnischen Gesellschaft*, t. 2, Tartu, 1937, p. 68–70, 97, 100–102.

²¹ B. Jähnig, *Verfassung und Verwaltung des Deutschen Ordens und seiner Herrschaft in Livland*, Berlin, 2011, p. 163, 164.

pasienis, naujieji keliai, kuriais galėtų keliauti ne vien rygiečiai, bet ir žemaičiai, lietuviai, rusai.

Valmieros sprendimu Rygos miestas buvo įpareigotas nutraukti Ordinui priešišką sąjungą su Švedija ir atsisakyti prieš Ordiną nukreiptų skundų Romos kurijoje. Tokios nepalankios sutarties Rygos istorijoje iki tol nebuvo²². Rygos miestui Valmieros sutartis reiškė Rygą žeminančios Livonijos magistro ir Rygos arkivyskupo dvišaldystės pripažinimą. Kitaip nei Salaspilio (1452 m.), Valmieros sutartis nebuvo palanki ir Rygos arkivyskupui, nes sustiprino Livonijos magistro pozicijas. Livonijos ordinas išsikovojo karinį ir politinį pripažinimą. Livonijos magistro ir Rygos arkivyskupo dvišaldystę Rygoje galiausiai įtvirtino 1492 m. atnaujinta Salaspilio sutartis.

Publikacijos naujumas

Pastaraisiais metais Lietuvoje suintensyvėjusi senųjų LM knygų leidyba kuria prielaidas naujiems ambicingiems žingsniams. Ši publikacija – tai pirmas mėginimas parengti vokiškus LM nuorašus, derinant įprastą LM knygų dokumentų skelbimo tvarką su bendrais šaltinių vokiečių kalba publikavimo principais. Čia pristatomi LM knygos Nr. 525 nuorašai iš tiesų yra mažai žinomi tyrinėtojams ir dalyko literatūroje minėti fragmentiškai. Nors livonikos tyrinėtojams ir leidėjams LM knygos Nr. 525 lotyniški nuorašai buvo žinomi dar XIX a., o 1454 m. sausio 17 d. popiežiaus Mikalojaus V patvirtintos Salaspilio sutarties tekstas lotynų kalba buvo publikuotas dar XVIII a.²³, tuo tarpu tos pačios sutarties nuorašas vidurine vokiečių žemaičių tarme, kartu su kitais LM knygos Nr. 525 vokiškaisiais nuorašais, taip ir liko nepaminėti dalyko literatūroje²⁴. Skelbiami nuorašai istoriografijoje turi Valmieros nuosprendžių (*Wolmarschen Afspröken*²⁵) ir Rygą žeminančios sutarties pavadinimą. Publikacijos šaltinis yra nuorašai iš LM knygos Nr. 525, saugomos Maskvoje, RGADA'e. Nuorašai rengti spaudai iš Vilniuje, LVIA'e, saugomų knygos mikrofilmų ir XVIII a. antrinės kopijos, saugomos Varšuvoje. Pažymėtina, kad šis knygos pabaigoje esantis

²² H. Jannau, *Geschichte von Lif- und Ehstland pragmatisch vorgetragen*, t. 1, Riga, 1793, p. 253–255.

²³ Publikuota: M. Dogiel, *Codex diplomaticus*, t. 5, nr. 81; *Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch* [toliau – *LUB*, t. 11], H. Hildebrand, Ph. Schwartz, L. Arbusow, Erste Abteilung, Bd. 11 (1450–1459), hrsg. von Ph. Schwartz, Riga, Moskau, 1905, nr. 323.

²⁴ LM knygoje Nr. 525 yra du Salaspilio sutarties nuorašai – lotynų ir vokiečių kalbomis, žr. LM, kn. 525, l. 106–111v.; l. 296–303v. Plačiau apie Salaspilio 1452 m. sutarties nuorašus žr. *LUB*, t. 11, nr. 234. Sutarties abiejų redakcijų tekstai vokiečių kalba buvo publikuoti: *Akten und Recesse der Livländischen Ständetage*, hrsg. von O. Stavenhagen, t. 1 (1304–1460), Riga, 1907, nr. 552, 553.

²⁵ *Monumenta Livoniae Antiquae*. Sammlung Chroniken, Berichten, Urkunden... Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands dienen, t. 4: Beiträge zur älteren Geschichte der Stadt Riga, Riga, 1844, p. LXXXIX, XC VII, CCXLIV; C. Cröger, *Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands*, t. 2 (1346–1561), Sankt Petersburg, 1870, p. 62; A. Tuulse, *op. cit.*, p. 97.

dokumentų pluoštas išsiskiria kitokiu, storesniu popieriumi (deja, nedidelio vandenženklis identifikuoti nepavyko).

Šaltinio individualumas

Šaltinio individualumas tiesiogiai susijęs su LM knygos savitumu ir ypatybėmis. Pirmiausia tai XV a. pabaigos tekstas, kuris mūsų laikus pasiekė XVI a. pabaigos nuoraše. Pagal kitus, lotyniškus LM knygos Nr. 525 nuorašus, ypač remiantis knygoje esančiais notarinių dokumentų, transumptų, nuorašais galima teigti, kad senoji knyga buvo ganėtinai kruopščiai perrašyta, stengiantis išsaugoti ir grafines dokumentų charakteristikas. Geriausiu rašovo preciziško darbo įrodymu tarnauja LM knygoje perpieštos Šv. Romos imperatoriaus Karolio IV monogramos ir grafiniai viešųjų notarų ženklai transumptų nuorašuose²⁶. Tuo tarpu Varšuvoje XVIII a. padarytoje LM knygos Nr. 525 antrinėje kopijoje notarinių ženklų vietoje matome tik būdingą santrumpą L. S. (*locus sigili*). Paminėti dalykai suteikia šios LM knygos nuorašui šaltinio patikimumo.

Kitas klausimas, kiek patikimi ir profesionalūs yra LM knygos Nr. 525 vokiškieji nuorašai. LDK instigatoriaus Mikalojaus Puzeliewskio parašas po lotyniškais nuorašais ir pirmajame vokiškų nuorašų lape rodytų, kad buvo sutikrinti būtent lotyniškieji tekstai. Turint mintyje oficialų dokumento pobūdį ir LM knygų ilgalaikio saugojimo paskirtį, jo nurašymas turėjo būti pavestas profesionaliam raštininkui. Skelbiamas šaltinis turi fizinį defektą, kuris atsirado dėl rankraštinės knygos bloko sulyginimo atliekant brošiūravimo darbus. Kadangi vokiškus tekstus rašęs rašovas laikėsi jam įprastos, tradicinės teksto komponavimo tvarkos, kiekviename lape tekstas buvo orientuotas į dešinę pusę (t. y. didžioji paraštė visada kairėje pusėje), tuo tarpu visi lotyniškieji knygos nuorašų tekstai rašyti, iš dešinės ir kairės pusės paliekant apytikriai vienodas paraštes. Naujai perrišant ir įvelkant į naujus viršelius, šios LM knygos lapų dydis buvo suvienodintas, nupjaunant kraštus. Dėl to yra prarasta dešiniajame (išoriniame) lapo krašte buvusi teksto dalis, vietomis apimanti iki 6–7 ženklų teksto fragmentus (žr. pav.). Tokį fizinį trūkumą kompensuoti padėjo kitas nuorašas, publikuotas dar XVIII a.²⁷ Jo dėka LM tekstas įgavo visavertį turinį, be teksto spragų. Dokumentų tekstų kiti nuorašai yra ir LM knygos Nr. 525 XVIII a. kopijoje Varšuvoje. Sutikrinus nuorašus, Varšuvos kopijoje pastebėta praleistų eilučių. Pažymėtina, kad Varšuvos kopija daryta jau po knygos bloko apipjaustymo, t. y. tekstas yra neišsamus, pvz: ten, kur matėsi ar išliko viena žodžio raidė, taip ji viena ir nurašyta.

²⁶ Plačiau apie notarinius ženklus LM knygoje Nr. 525. I. Ilarienė, „Viešųjų notarų ženklai Lietuvos Metrikos Viešųjų reikalų knygoje ir Motiejaus Dogelio publikuotų šaltinių rinkinyje“, *Lietuvos Metrikos naujienos*, 8–2004/2005, Vilnius, 2006, p. 30–46.

²⁷ *LCh*, p. 167–173.

Duktas

Palyginę LM nuorašo raidžių grafiką su tipinių minuskulinių ir majuskulinių XVI a. raidžių formomis²⁸, galime teigti, kad nuorašas rašytas humanistiniu kursyvu. Humanistinio kursyvo terminą vartojame, pripažindami jo sąlygiškumą²⁹ ir grafinę įvairovę³⁰. Tai reguliarus kursyvas – nėra išskirtinio dekoro, vartotos įprastinės, daugiausia galūnių, santrumpos.

Publikavimo principai

Skelbiamas tekstas parašytas vidurine vokiečių žemaičių tarpe (*mittelniederdeutsch*). Rengiant nuorašo tekstą spaudai, atsižvelgėme į ilgametę istorijos šaltinių vokiečių kalba publikavimo patirtį³¹, prisilaikėme istorijos šaltinių ankstyvąja naująja vokiečių aukštaičių (*frühneuhochdeutsch*) ir vidurine vokiečių žemaičių (*mittelniederdeutsch*) kalba publikavimo rekomendacijų³². Mažiausio kišimosi į publikuojamą tekstą principą derinome su teksto nuosaikais normalizavimo nuostata. 1) Pagal minėtas rekomendacijas žodžiuose buvo išsaugotas priebalsių ir balsių kiekis (pavyzdžiui, *bisschoffen, brieffe, edder, inn, leeff, partten, seggenn, unndt, zeddelen* ir pan.). Raidžių *i/j* ir *u/v* rašymą tekste lėmė jų fonetinė vertė: balsių vietoje rašytos *i* ir *u* raidės, priebalsių vietoje – atitinkamai *j* ir *v* raidės. 2) Skelbiamame nuoraše išsaugojome keliose rankraščio vietose esančius ir garso tartį žyminčius diakritinius ženklus (*e* raidė) virš *o* ir *u* raidės (pavyzdžiui, *afspröke, gröthe, koplüde, löpe, mög(e)n, Ösell*), bet ignoravome dažniausiai pasitaikantį ženklą (lankelį ar du taškus) virš *u* raidės, išskiriančius ją nuo *n* raidės. 3) Rankraštyje esantys minuskulinėmis raidėmis užrašyti romėniškieji skaičiai publikacijoje buvo perteikti ta pačia forma, tik skaičiuje paskutinė raidė *j* pakeista į *i* (vietoje *ijj – iii; vj – vi*). 4) Nurašant tekstą buvo suvienodintas mažųjų ir didžiųjų raidžių rašymas. Taigi, visur didžiąja raide rašyta sakinių pradžia ir tikriniai daiktavardžiai – asmenvardžiai ir vietovardžiai, Dievo ir šventųjų vardai, taip pat mėnesių ir švenčių pavadinimai. Visais kitais

²⁸ K. Bobowski, *Ewolucja pisma neogotyckiego na Śląsku od początku XVI do połowy XX wieku*, Wrocław–Warszawa, 1992, p. 38–44. Už paleografijos literatūrą nuoširdi padėka archeografiui Jonui Drungilui.

²⁹ Plačiau terminijos tema R. Čapaitė, „XV–XVI amžiaus humanistinio kursyvo terminijos problemos“, *Praeities pėdsakais. Skiriama profesoriaus daktaro Zigmanto Kiaupos 65-mečiui*, red. kom. pirm. E. Rimša ir kt., Vilnius, 2007, p. 83–99.

³⁰ R. Čapaitė, *op. cit.*, p. 87.

³¹ M. Thumser, „Verfahrensweisen bei der Edition deutschsprachiger Geschichtsquellen (13.–16. Jahrhundert)“, *Edition deutschsprachiger Quellen*, p. 13–34.

³² M. Thumser, „Zehn Thesen zur Edition deutschsprachiger Geschichtsquellen (14.–16. Jahrhundert)“, *Editionswissenschaftliche Kolloquien 2005/2007. Methodik–Amtsbücher–Digitale Edition–Projekte*, hrsg. von M. Thumser, J. Tandecki unter Mitarbeit von A. Thumser (*Publikationen des Deutsch-Polnischen Gesprächskreises für Quellenedition*, t. 4), Toruń, 2008, p. 13–19.

atvejais rankraščio teksto nenuoseklus didžiųjų raidžių rašymas vienodintas, rašant mažosiomis raidėmis. 5) Žodžių rašyba kartu ar atskirai pagal galimybes priartinta dabartinei vartosenai, nes daugeliu atvejų yra sudėtinga tiksliai nustatyti, ar tai atstumas tarp raidžių, ar tarp žodžių. Pagal minėtus reikalavimus bendraties formos veiksmažodis su prielinksniu *zu* visuotinai rašytas atskirai. Žodžių kėlimo ženklų eilutės pabaigoje nepaisyta. 6) Su nedidelėmis išimtimis paliktas autentiškas nuorašo teksto skaidymas sakiniiais ir pastraipomis. Šaltinyje pastraipų pradžia visada sutampa surieveiksmiu *Item* sakinio pradžioje. Atskirais atvejais, kai šaltinyje nebuvo naujos pastraipos, bet vienam sakiniui pasibaigus ženklu, reiškiančiu santrumpą *etc.*, kitas sakinyss po didesnio tarpo buvo pradėtasrieveiksmiu *Item*, pastarąjį rašėme naujoje pastraipoje. Toks skaidymas atitinka dokumento skyrius ir punktus. Šaltinio tekstui būdinga fragmentiška punktuacija, todėl skelbiant būtiniausiai sintaksės atvejais dėjome papildomus skyrybos ženklus. Taip pat atsižvelgėme į pirmojoje dokumento publikacijoje esančią skyrybą. 7) Atsižvelgus į nedidelį santrumpų kiekį, apsispręsta žymėti jų išskleidimą: žodžių galūnių *-en*, *-er* santrumpos visur išskleistos apvaliuose skliaustuose (pavyzdžiui, *die Rigisch(en)*). Dažniausiai šiame tekste vartojamos kitos žodžių santrumpos yra: *syn w(erdige)n orden*, *ertzb(ischop)*, *s(anct)* bei liudytojų sąrašo santrumpos dokumento eschatokole. Keliose vietose specialiu ženklu³³ žymėtą santrumpą, panašią į *et* santrumpą, rašėme kaip *etc.* 8) Dėl fizinio lapų defekto trūkstamus žodžius ir jų dalis kompensavome, remdamiesi pirmąja publikacija, ir įrašėme jas laužtiniuose skliaustuose. Retais atvejais, kai LM nuorašas skyrėsi nuo pirmosios publikacijos, trūkstamas (prarastas) vietas žymėjome ir įrašėme smailiuosiuose skliaustuose. Pažymėtina, kad, nepaisant LM nuorašo fizinių trūkumų, tekstas LM knygoje Nr. 525 yra išsamus, o vietomis – pilnesnis nei XVIII a. publikacijoje.

Nuoširdi padėka mielai kolegei vertėjai ir archeografei Vilijai Gerulaitienei už reikšmingą pagalbą parengiant tekstus.

³³ Ženklas panašus į *et* ženklus, rašytus XVI a., žr. В. Н. Малов, *Происхождение современного письма. Палеография французских документов конца XV–XVIII в.*, Москва, 1975, p. 37.

PUBLIKACIJA

1. *Įrašas apie Vokiečių ordino Livonijoje magistro Johanno Freitago von Loringhovo ir Rygos miesto pasirašytą susitarimą. Be vietos, 1491 03 08*

[303v]¹ **²-Compromissum magistri Livoniae et civitatis Rigensis circa iudicium eorum causae²**

Alls anno 1491 ahm ³-dinstage nach Oculi³ na der Rigischenn vhedē der herr meister Johann Frydach van den Lorickhave⁴ sampt synem orden eins unnd die Rigischen ander deyls, an die volgenden heren prelaten beyderseytts compromittirt unnd stadlichen vorhischen, vorschryben unnd vorsegeltt derselben⁵ herrn erkentnis stracks unnd endtlich zu geleben in allen puncten unnd articuln sonder geferde unnd argelist unnd dargegen nicht willen gebrauchen eynigen behelff geistlicher, keyserlich(er) oder anderer landrechte gewonheit, oder andern alten herkommen etc. ist nach volgendt abgesprach(en) worden. || [304]

2. *Konflikto sprendimo sutartis tarp Rygos miesto ir Livonijos magistro Johanno Freitago von Loringhovo. Valmiera, 1491 03 30*

Decretum inter Archiepiscopum Rigensem⁶ et magistrum Livoniae

Inn dem namen der hilligen Drevoldich[eit] des Vaders, des Sons unnd des hilligen Geis[tes] Amen.

¹ LM, kn. 525, rankraštinės knygos lapų numeriai.

²⁻² Nuorašų pavadinimai yra tik XVIII a. kopijoje, saugomoje Varšuvoje, žr. AGAD, Metryka Litewska. Transkrypcje, nr. 208, l. 726. Maskvoje, RGADA' e esančioje LM knygoje Nr. 525 visi vokiški nuorašai neturi atskirų pavadinimų, tik registre įvardyti kaip germanico idiomate transactio.

³⁻³ 1491 03 08.

⁴ Johann Freitag von Loringhoven, *Livonijos magistras 1485–1494 m.*

⁵ Pirmasis skiemuo taisytas.

⁶ *Sprendžiant konfliktą Rygos miesto atstovavimo teises turėjo Rygos arkivyskupas*: E. B. Michael attestiert, dass die Stadt Riga ihm, als ihrem rechten Vater und Herrn, und denen, welche er dazu ziehen würde, nämlich den Bischöfen Theodorich von Dorpat und Martin von Kurland, die Beilegung ihrer Streitigkeiten mit dem Orden übertragen, und er dieses Geschäft übernommen habe, und auf dem nächsten Tage (Landtage) zu Wolmar ausführen wolle (...) den 8. März, 1491. Cituota iš *Index corporis historico-diplomatici Livoniae, Esthoniae, Curoniae – oder kurzer Auszug aus derjenigen Urkunden-Sammlung, welche für die Geschichte und das alte Staatsrecht Liv-, Ehst- und Kurlands*, hrsg. von K. E. Napiersky, t. 2 (1450–1631), Riga, Dorpat, 1835, Erste Anhang, p. 302, nr. 3458.

Doen wy Michael⁷ von [Gades]⁸ unnd des Ro(mische)n stuls gnaden der hilligen kerck tho Riga ertzbischof Thodoricus⁹, Martinus¹⁰ der sulwigen gnaden wegenn der kercken D[erpte] unnd Churland bisschoff(en) tho wethen, inbes[ondern] den beyden partten unden berohett unnd [allen] andern Christen herrn, geistlich unnd weldtl[ich] unnd allen, den datt angeith, effte angaen ma[ch in] thokamenden tyden, datt wy uth der ma[cht] der verblive brieffe beider partte etc. Datt <...> alle drey prelaten samptlich einen frede heb[ben] gemacket, belevet¹¹ unnd uthgesprakenn, ma[ken], beleven¹² unnd uthsprecken in krafft unnd m[acht] dusser unser gegenwerdiger schriffte edder [brieff], alls hirna volgen werdt. Unnd datt [nicht] allein effte alletydt in allen puncten nach ge[streng]icheit der rechten, datt men heth in¹³ Latin: secu[ndum]¹⁴ scriptum et rigorem iuris. Sondern he[bben] datt gedan unnd doen sontwillenn unnd dan ra[ch] nah utheschung unnd gerechticheit der vernufft [nah] gelegenheit der beyden parte unnd utheyschun[g] dusser lande tho Lyfflandt, datt men heyttet [in] Latin: secundum aequitatem rationis, up d[at] idt so moge buven¹⁵ tushen den sulven parten in¹⁶ unns vorbleven.

Item beleven¹⁷ unnd uthsprecken wy seggeslu[de], datt die Rigischenn genoth doen scholen, ehr[e]¹⁸ handstreckinge unnd versegelation, ehres || [304v] compromis, datt sie dem herrn meister unnd synem orden wedder scholen geven alle die gueder bewechlich unnd unbewehlich, die ver augen syn, die sie gekregen hebben van begin des kryges, betenget¹⁹ mit den seligen meister Berndt van der Borch²⁰ etc.

Item van den güdern, so die Rigisch(en) seggen ahn sie gekamen syn, van seligen herrn Berend van der Borch in den tyden, do sie ehren²¹ eyd deden, bether recht solden hebben den die ordo, umb datt die leghen in ehrer marck van anbegin van dem herrn legaten Mutinesi²² ehn thogedelett, unnd die herrn meister mit den

⁷ Michael Hildebrand, *Rygos arkivyskupas 1484–1509 m.*

⁸ Čia ir toliau įterpta pagal publikaciją, žr. J. G. Arndt, *Der Liefländischen Chronik anderer Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern, welche die alte Geschichte des Ordens und der benachbarten Völker erleutert*, Halle, 1753, p. 167–173.

⁹ Dietrich V. Hake, *Tartu vyskupas 1485–1498 m.*

¹⁰ Martin Lewitz, *Kuršo vyskupas 1473–1500 m.*

¹¹ *Antroji e taisyta iš a raidės; AGAD'o nuoraše belavet.*

¹² *Antroji e taisyta iš a raidės; AGAD'o nuoraše belauen.*

¹³ *Nubraukta up, virš eilutės parašyta in.*

¹⁴ *AGAD'o nuoraše securi.*

¹⁵ *LCh Frede.*

¹⁶ *LCh unnd.*

¹⁷ *Antroji e taisyta iš a raidės.*

¹⁸ *AGAD'o nuoraše ehe; LCh p. 167: de.*

¹⁹ *LCh betyget*

²⁰ Bernd von der Borch, *Livonijos magistras 1472–1483 m.*

²¹ *LCh ehm.*

²² *Modenos vyskupas Vilhelmas, popiežiaus legatas Baltijos kraštuose XIII a.*

synenn dar tegen wedderumb saggen, datt sie die güder van den Rigischen gekereg(en) hebben in unnd mit krafft des brives, den man noemet den sonebrieff, unnd die Rigischen sedder nie²³ in wehren gehatt hebben, edder nicht gekregen. Idt enn wer van den seligen herrn meister Johan Osthoff²⁴ effte Berndt van der Borch²⁵ gesehen²⁶, darumb datt sie dem unnd ehrem orden truwheit edder eydt tho gesecht, gedan, effte vorsegelt hebben. Wente wy seggeslude datt also befinden, so belovenn unnd uthsprecken wy, datt die güder, die sie van seligen herrn meister Berndte gekregen hebben, dem herrn Frydach nüh thor tydt meister unnd synen w(erdige)n orden plichtich syn averthoandtworden, umb des willen, datt sie den vorbenomeden²⁷-beyden selig(en)-²⁷ herrn meistern unnd ehrem orden ehre versegelation nicht geholden hebben etc. || [305]

Item alls van den holmen unnd kopen un[nder] dem berge belegen unnd datt dorp Aploc[kesser]²⁸ der mollen wedder upbuwinge, datt die [nhu] bether sall syn gebuwet. Denn die tw[e mollen] tho vor, die up der sulvig(en) stede gelegen h[ebben], so sie uthgebrandt wehren van den orden, die molen sulvest in weren hedden, als[e die] vechte angink, unnd ock up der vorbehte[ringe] der huser hadden binnen Riga, die nhu be[ter] gebuwett sollen syn, den tho vorn, datt [wy] seggeslude datt solden ansehen, datt dens[ulfftigen] borgern darvor jeninge²⁹ gnade mocht g[eschehen], ock wan denn, die die lehnbryffe hadden van [dem] orden, datt sie der ock genethen mochten, dan van des herrn meisters unnd synes ord[en] wegen upgeandtwordet iß, ³⁰-die Rigisch(en) sick richten solden nah erer versegelation³⁰, die sie in de[m] compromis gedan hebben. Die orde he[fft] id alles in weren gehatt up die tydt d[o die] Rigischen die vehide mit dem selig(en) her[rm] meister Bernde anhoven. So weth[en] wy seggeslude anders nicht tho belovend[e] effte uththospreckende, denn datt die Rig[ischen] die holmen, koppell unnd datt dorp, so fer[ne], datt in werden³¹ hebben unnd dartho die [mollen] unnd huser, als die vorbehtertt³², de[m] herrn meister unnd sienem orden wedde[r zu] keren nah uthwysinge ehres versegeld[en] compromiß. Konnen die jennig(en), die d[a] || [305v] seggen datt sie sie vorbetherrt hebben, dem herrn meister so leeff seggenn edder doen, datt he sie begnaden will, datt setten unnd lathen wy an dem herrn meister unnd sienem orden, sondern denn

²³ LCh nu.

²⁴ Johann von Mengede gen. Osthof, *Livonijos magistras 1450–1469 m.*

²⁵ *Toliau nubrauktas žodis* geschet.

²⁶ LCh geschehen.

^{27–27} *Abu žodžiai rankr. parašyti kairėje paraštėje, tekste nurodyta įterpimo vieta.*

²⁸ *Įterpta pagal LCh, vietovės identifikuoti nepavyko.*

²⁹ LCh themlige.

^{30–30} *Žodžiai rankr. parašyti kairėje paraštėje, nurodyta įterpimo vieta.*

³¹ LCh weren.

³² *Toliau nubrauktas žodis* hebben.

hoff effte datt gesinde by dem honichhuse, welck seligen Hanns Ludevichs³³ nicht schlichte thogehortt hefft, sondern vorlehnt is gewesen van dem orden, willen siene erven datt eschen, datt sollen sie don nach inholdt des lehnbriffes, darup gegeben im rechten, dar datt lehngudt beleg(en) is in Duttschen lehn en effte manlehn, d(en) so die brieffe datt mitbrenget etc.

Item, so die Rigisch(en) van unns seggeslude(n) begehrett hebben, tho beloven unnd uchthosprecken, datt die Rigisch(en) beholden unnd bruken mög(e)n alle fryheit an holtung(en), weyden unnd visshereye tho wahter unnd tho landt, unnd van des herrn meisters luden³⁴ darup geandtwordet is. So isset, datt wy seggeslude beleven unndt uthsprecken in dem, datt under³⁵ unnd dussen fryheiden, holtungen, weiden unnd³⁶ vischerien tho wahter unndt tho lande wes is, datt die orden gebuket hefft unnd brukede, do de³⁷ veyhde anginck tussh(en) dem seligen herrn meister Bernde unnd den Rigisch(en), datt sall die orden nhu wedder hebben, unnd wes die Rigisch(e)n da sulvest gebrucket hebben, datt mog(en) sie ock vorthan³⁸ bruken.

Item, so die Rigisch(en) sick beklagen, datt mehn || [306] nicht ehn³⁹ holde na⁴⁰ dem strande by den schiffs[brokigen] ludenn unnd gudern, die tho lande schlagen, edder g[eborgen] werden an des ordens lande, so den Rigisch(en) dath unnd gemeynem kopman in einem pri[vilegio] van dem werdigen orden vorsegelt iß, w[elk] privilegium van unns van worden tho wor[den] gelesen wardt, ock ein brieff eines ertzbischo[p] tho Riga allerley⁴¹ genohmet. Dar w[y] seggeslude anders kein⁴² andtwordt van d[es] ordens wegen up enhorden, den vermein[den], die sake up dusse tydt <nicht> verbleven were, un[nd] datt sick die herrn daranne woll vorwusten [tho] hebbende, unnd wowoll wy segg[eslude] by nahmen twe, alls wy Michaell ertzbischo[p] tho Riga, unnd wy Martinus bischo[p] tho Churland, ock sehestrande van weg(en) unser ker[cken] hebben, desgelicken ein deill unser <kercken> gude manne, unnd wy alle dre seggeslude uth d[em] privilegio vorgerohrt⁴³, van dem orden gegeben, [nichts] nyes befinden⁴⁴, denn allein wo⁴⁵ idt in den wel[tlichen] keyser

³³ LCh Ladevichs.

³⁴ LCh syden.

³⁵ Žodis virš eilutēs.

³⁶ Žodis įterptas virš eilutēs.

³⁷ Antrasis skiemuo įrašytas virš eilutēs.

³⁸ LCh forder.

³⁹ Žodis buvo įrašytas pirmuoju lape, nubrauktas ir įrašytas virš eilutēs po nicht.

⁴⁰ LCh an.

⁴¹ LCh Albertus.

⁴² LCh neen.

⁴³ LCh vorberort.

⁴⁴ Toliau LCh van dem Orden gegeben.

⁴⁵ LCh alleine so.

recht(en) stheit uthgespracken, ock in des bischoffes Alberti⁴⁶ synem brieffe nicht and[ers] befinden, dann idt nach geistlichen recht(en) [gehört], unnd wy Michael ertzbischoff versegelt hebben [den] Rigischen alhier tho Wolmar uththosprecke[n] die schelhafftigen saken, unnd wy segeslud[e] ock bekennen, datt idt eine schelhafftige [sake] is, die woll uthsproke unndt verklaringe [behövet]. So beleven wy seggeslude unndt spreck[en uth], so woll van unser eygen weg(en), als van des [ordens] || [306v] unnd der Rigisch(en) wegen, datt wy seggeslude alle drey⁴⁷ unns so holden willen unnd die andern beyden partte alls den orden unnd die Rigisch(en) ock so holden scholen, alls datt die geistlich(e) unnd weldlich(e) rechte nabhengen, ⁵⁰-men schall sick nicht holden nah ordell edder rechte, datt die buhren deßhalven an so mengen strande alls men secht inbringen effte. Die herrn uth sick sulvest effte ehrer diener vormeynen⁴⁸ effte vospelten⁴⁹ verstellen tho sinde⁵⁰, nicht wydestande jennige contrari gewonte, wente idt syn neue gewonte sondern corruptelen, dar der seelen verdemenusse in licht.

Item angande den bundtbrief, den die Schwiden tho einem unnd datt capittell, manschap unnde die stadt Riga tho der andern syden gemaket <hebben> tegen den w(erdigen) orden tho Lyfflandt. Welches bundtbriefes die herr meister unnd syn w(erdig) orde sick sehr beklagen, wente die Rigischen dath gedan <hebben> wedder⁵¹ die vorschryvinge up ⁵²-Divisionis Apostolorum⁵² dar⁵³ grothe unehr ⁵⁴-ungelunpf inne sindt⁵⁴ tegen den herrn meister unnd synem orden. Wente sie des allreyde geabsolvirett wehren, van dem herrn Martino tho Churland, alls van einem legat(e)n unsers hillig(en) ⁵⁵-vaders des⁵⁵ pawestes⁵⁶ van Rome. Hirup beleven⁵⁷ wy seggeslude unnd spreken uth, datt sodane bundtbrief in allen synen articulen sall dadt syn, unnd van niener macht, wente he [is] gemaket van herr Gerdt van Borken⁵⁸ die des nicht vulmechtich was, der geistlichett halven, || [307] desgelicken was ock Diderich van Rosen d[er] manschop nicht mechtich, noch die vier gude m[anne], die den brief in Riga versegelden, die de[s] nene macht hadden van der manschop. Ock so hefft

⁴⁶ Albertas, *Rygos vyskupas 1199–1229 m.*

⁴⁷ *Rygos arkivyskupas Michael Hildebrand; Tartu vyskupas Dietrich Hake; Kuršo vyskupas Martin Lewitz.*

⁴⁸ *Taisyta, žodžio dalis meynen užrašyta virš eilutės.*

⁴⁹ *Žodis įrašytas kairėje paraštėje vietoje nubraukto žodžio.*

^{50–50} *LCh šio teksto fragmento nėra.*

⁵¹ *LCh tegen.*

^{52–52} *Liepos 15 d.*

⁵³ *LCh med.*

^{54–54} *LCh: Verunlumpinge in Bunde.*

^{55–55} *Žodžiai įrašyti kairėje paraštėje.*

⁵⁶ *Inocentas VIII, popiežius 1484–1492 m.*

⁵⁷ *Žodis įrašytas virš žodžio benohten.*

⁵⁸ *Gerhard von Jork, Livonijos magistras 1309–1322 m.*

die pavest densulwigen bundtbri[eff] deth gelecht, in dem, dass he schedelich wer[edem] ertz(bischof) unnd der kerken tho Riga, da [her] Michael ertz(bischof) tho Riga wele rede vor [uns] andern beyden seggesluden gehatt⁵⁹ hefft, d[ardorch] wie ock befinden, dass id ehme unnd syner kerrken tho nahe is. So scholen die Rig[ischen] vorplicht syn, unns seggesluden den brief[f] tho handtreken, dass he van unns in gegenw[ar]dicheit der beyden parte gedodett unnde v[er]brandt werde, umb der verungelunping willen des ordens unrechtheit(en) dari[nne] geschreven ist.

Item⁶⁰ angande den toll van den Rigisch(en) upg[esettet], die den nicht allein dem werdig(en) orden un[nd] ehren undersat(en), sondern dem gantzen lan[de] unnd dem gemeynen kopmane angeiht unnd [d] schedelich is gewesen unnd schedlich were, so [idt al]so bleve⁶¹, sprecken uth unnd beleven wy seggeslude, dass die Rigisch(en) dass ged[an] hebben mit unrechte, unnd sall all aff syn, wente sie des nene macht hebben⁶² gehatt, o[ck] nicht macht hebben sollen des mehr tho donde.

Item mith exzyse⁶³ sollen die Rigisch(en) nicht [wider] effte vorder sick holden unnd hebben, den [so idt] || [307v] gehalten is by seligen herrn Hennings tyden, unnd do herr Sylvester seliger erst int landt quam.

Item van der wicht, math(en), besemern, punden, löpe, solttlope unnd allerley wracke, asche, ther, holtt unnd mit dem breneholte⁶⁴, ock mit dem gaste tho kop schlagen, sall idt all stan blieven unnd gehalten werden, als idt by selige herr Hennings tyden gehalten wardt, beth tho einem gemeinen⁶⁵ landtsdage erst kohmmende.

Item die buhren, die uth dussen landen zur lopen in die stadt Riga unndt in die guder der Rigisch(e)n, die sollen die Rigisch(en) uthandt worden, alls die verfordertt werdenn. So sie sulvest seggen, dass ehr landtvoigt so plecht tho donde, unnd herr⁶⁶ Heinrich Krywis⁶⁶, die lange tydt is landtvoigt gewesen, sulvest bekande he gedan hedde, so ferne idt wehren, <Hinrich⁶⁷ dat> erffbuhren <komen>, die die verforderung doen.

Item desgelicken die buhren, die in die stadt kommen, mit ehrer herschafft⁶⁸, wahre, effte güdern, die schall men nicht thoven edder mit rechte beschlan, up dass eher herrn güder nicht verspildet werden.

⁵⁹ *LCh* verhalet.

⁶⁰ *Kairēje paraštēje jrašas* die Stadt mag / seinen zolstetten.

⁶¹ *Žodis jrašytas virš eilutēje nubraukto žodžio* beleve.

⁶² *Žodis nubrauktas*.

⁶³ *LCh* der Accise.

⁶⁴ *Antroji žodžio raidė taisyta ir neaiški*.

⁶⁵ *LCh* instanden.

⁶⁶⁻⁶⁶ *LCh* Hennig Krantze.

⁶⁷ *LCh* Hinrich (Kruse Kribitz).

⁶⁸ *Toliau nubrauktas žodis* edder.

It(em) van den schulden, die die koplude effte borgere uth Riga schuldich <ge-west> syn den <van> buthen Riga. Idt sy den herrn effte jemandts anders. Unnd so wedderumb wes die van buthen schuldich sindt gewesen den van binnen Riga, desglicken, ock || [308] effte welcke van binnen Riga buthen, unndt v[an] buthen wedder binnen <Rige wedder> ein dem andern up gude[n geloven] thor handt gesandt effte gelehnet⁶⁹ hedde. Sall [nicht] mit der feyde tho don hebben, sondern ein s[ick] den andern guden geloven holden unnd bethal[en], unnd efft sick die stadt des wes underwun[den] hedde, sall men der stadt affmahnen. Allso were idt ock datt in der vhede⁷⁰ im[ands] dem andern was up guden geloven wes aff[gekost] effte thor handt geschicket hedde, den lov[en sall] men ock holden. Were imand van de[n] verstorven effte erschlag(en), sall men dath de[n] jennigen, die dar recht tho hebben tho manend[en].

Item van den twen kregen⁷¹ effte schepen, die d[ie] Rigischen vor der Parnow⁷² up der reyde ge[nahmen] hebben, unnd desglicken van dem schepeken [und] gude Dirick Dyman⁷³ unnder des Rune⁷⁴ g[enahmen], umb datt idt vor die Parnow quam vorsegel[t], unnd die koplude unnd he samptlicken se[ggen], die idt verlahren hebben, datt die Rigis[chen] keine⁷⁵ warninge gedan hebben, dem kopm[ann] na der Parnow nicht⁷⁶ tho segelende, unnd [Dirick Dyman] hir enbaven unns ertoget hefft der stadt Konningsbergk eren verssegelden brieff, tu[gende], datt die schipper und sturman geschw[aren] hebben, tho den hillig(en), datt sie vorbenomden [Dyman] gefracht hadden tho segelen nah der Salis[munde]⁷⁷, unnd nicht na der Parnow musten, s[e] van windes unnd unweders halven na d[er] || [308v] Pernow namen⁷⁸ etc. So dan wy seggeslude unns nicht tho richten wethen⁷⁹ noch verstandt hebbenn van der koplude schrag(en)⁸⁰. So wyse wy alle dusse koplude unnd Rigisch(e)n an⁸¹ die binnenlandisch[en] stede, die thor Hensche⁸² gehoren, up ewr ersten vergaddering aldar gegen malckander tho sinde, wes ehn daraf gespracken werdt, sall beyden parten woll unnd wehr doen.

⁶⁹ LCh gelavet.

⁷⁰ LCh velde.

⁷¹ LCh kreyern.

⁷² Pernau – Pärnu (*Estija*).

⁷³ LCh Tyman.

⁷⁴ Pagal LCh, p. 169: Runoe – *nedidelē sala, esanti 14 myliū nuo Rygos link Kuressarēs.*

⁷⁵ LCh nene.

⁷⁶ LCh nēra.

⁷⁷ Salismünde – *Salacgrīva (Latvija)*.

⁷⁸ LCh mosten undt quemen.

⁷⁹ LCh nēra.

⁸⁰ *Žodis įrašytas virš užbraukto žodžio.*

⁸¹ LCh vor.

⁸² *Hanza. Žodis parašytas virš nubraukto žodžio grentze.*

Item so die Rigisch(en) begehren die straten up des Bulder Aha⁸³ wente in Littowen unnd Sameit(en) dath sie frie syn sall, hirup belaven wy seggeslude unnd uthsprecken, datt die Rigisch(en) sick genogen⁸⁴ sollen lathen an allen olden straten, die die kopman van oldinges gebrucket hefft, von meister Vincken⁸⁵ tyden, ⁸⁶both an her⁸⁶ ein herr wehr anders des kopmans schir⁸⁷ eygenn, datt he des nicht mechtig solde syn, in synem lande wiltnusse tho ruhmende, lande⁸⁸ darup tho sattende, schlotte langest den grentzen alls by Sameyten, Littowen, Russland tho buwende, unnd syn eygen providt <pflicht> dardorch tho dōnde, sondern solde datt ock mog(e)n gonnen dem kop des kopmans privilegien inholden up solcke nie stratten, die sie helpen winnen, were ock nicht gudt, dath die umbliegenden die nien straten wancken solden. Gonnede men dith den Rigisch(en), so muste man datt ock gunnen den Sameyt(en), Littowen unnd Russen.

|| [309] Item der upbuwinge halven twyer schlotte Riga, Dunemunde⁸⁹ unnt die kercken dartho. Ditt [angaende] den schaden van beyden parten, die sick sehr gr[oth] dreget, die rede van beyden parten sehen unnd gehoret. Int erste angande unnd [angesehen], datt datt erste convent unnd datt overste des [ordens] tho Riga gewest is. Unnd so wy seg[eslude] nhu ock befinden, dath die erste krieche⁹⁰ eff[ter] vehde sick erst angehavent hefft ahn den Rigisch[en] mitt dem uplope up Johannis Baptistē⁹¹, unnd [d] der versperringe der portten in der nyen [muren]. Befinden ock wy segeslude, datt die Rig[ischen] den freden gemacket unnd geschraven up [Divisio]nis Apostolorum, sonder unnd buthen al[le] rede gebracken hebben, unnd krich unnd vehd[e] datt nye angefangen⁹² hebben.

<Item> vo[rth] befinden wy seggeslude ock, datt die Rig[ischen] eine orsake sindt, datt die versegelatie tho [dem blom]endall gemacket van dem orden nicht gehol[den] wardt, sondern die vheide wedder upt [nye] beth nhu durende angehavent is. In dem [dat se] ersten tho Rom upgesand hebben unnd die [sake] k[r]egen ho bevolen dem herrn bischof(en) va[n] Schwerin⁹³, dardorch da die orden densulvig[en] weth lerede, unnd upgesand hebben den herr [vom] Revall⁹⁴ die sake tho Rom so gekamen, is in [unser] prelathen hende geschlathen worden, das die [sake] ock woll

⁸³ *Upēs Buļļupe pavadinimas vidurine vokiečių žemaičių tarme. LCh, p. 170* Bulder Aa.

⁸⁴ *LCh* mögen.

⁸⁵ Heidenreich Vincke von Overberg, *Livonijos magistras 1438–1439 m.*

^{86–86} *LCh* wente.

⁸⁷ *LCh* sin.

⁸⁸ *LCh* lude.

⁸⁹ Dünamünde – *Daugavgrīva (Rīga)*.

⁹⁰ *Žodis įrašytas virš nubraukto žodžio kerke.*

⁹¹ *Birželio 24 d.*

⁹² *LCh* angehavent.

⁹³ Konrad Loste, *Šverino vyskupas 1482–1503 m.*

⁹⁴ Simon von der Borg, *Talino (Revall) vyskupas 1477–1492 m., LO magistro pusbrolis.*

gebleven wehr, hedden die Rigi[schen] den toll afgesettet unnd somenge⁹⁵ wordt [nicht] gefuhrtt, alls sie gedan hebben. So bele[ven] || [309v] wir seggeslude unnd uthsprecken, datt die Rigisch(en) negen (9) dage nha Paschen⁹⁶ negest folgende, als ⁹⁷⁻des mandages nach Quasimodogeniti⁻⁹⁷ averandtworden sollen den orden Durnemunde, so als sie datt vorsegelt hebben. Unnd sollen dorup lathen, watt darup⁹⁸ is an wahre, an welckerley wahr datt sy, unnd ock so dan husgeradt, kleynodien unnd klokke[n], wes dem orden tho gehortt hefft, da die vhedde anginck, uthgenamen watt den Rigisch(e)n tho behordt, mogen sie affnehmen⁹⁹ unnd hierenbauen so sollen die Rigischen darup lathen sodan bier, als dan dar rede up gebrewett is, nicht afthovohrende, unnd hirenbauen darup lathen tein (10) last roggen unnd x (10) last moltes. Is des darup so veele nicht, sollen sie dath kopen unnd reyde darup leveren, unnd so dar¹⁰⁰ int erste ein last efft twe (2) darup is, so mogen sie vorth binnen datt unnd Pingest(e)n¹⁰¹ dan ander ock vorth darup schicken¹⁰².

Item so beleven wy seggeslude unnd sprecken uth, datt die Rigisch(e)n wedder upbuwen sollen ein convent dem w(erdigen) orden mit solcker kercken so dar thovorn gestan hefft mit kelren, welfft(en), kamern, ein remter unnd mit twen tornen an dem convent, welke in unnd uth der muren liggen sollen, unnd sollen datt buwen up solcke stede unnd ende, dar die herrn des ordens ehne dats wysende weren, dick synde sove (7) vothe unnd hoch twe fadem bawesz des convents muhren, unnd sollen in dussen sulven stuck einem meister tho Lyfflandt ein gudt gewelwedt gemack¹⁰³ buwen mit einem vohrrehmter¹⁰⁴, so datt idt || [310] themlich unnd behrlich sie, des sollen wedder u[mb die] Rigischen <beholden> die nyen mhuren mit twen tornen, alls die nhu steith na avereinkanunge, tho wethen, datt die Rigisch(e)n den schlottell tho der portten unnd datt convent den schlottell tho der [kleynen] porten hebben scholen, sonder so lange beth die voborch mit dem convent nicht befestiget is [unnd] schlotthafftich, so sall men dussen kleynen por[ten] des nachtes nicht upschluten¹⁰⁵, sondern geschluten we[rden], alls men alle die stadts portten tho schlutt.

Item beloven wy seggeslude unnd sprecken, datt die Rigischen dith also tho buwende alls vo[rsteit], anheven <sollen> van <dage> dusser uthsprocke anthorekandt ein jahr negest kommende tho dem minsten, datt vulendigen binnen vi (6)

⁹⁵ LCh sumige.

⁹⁶ 1491 04 03.

⁹⁷⁻⁹⁷ 1491 04 11, *pirmadienis po Atvelykio*.

⁹⁸ *Prieš pirmąjį raidę užtepta*.

⁹⁹ *Toliau paliktas 9 raidžių atstumo tarpas*.

¹⁰⁰ LCh dat.

¹⁰¹ 1491 05 22, *Sekminės*.

¹⁰² LCh schaffen.

¹⁰³ m *raidė taisyta*.

¹⁰⁴ LCh vorreventer.

¹⁰⁵ LCh updahn.

jahren darnah m[alck]ändern sick vorvolgende. Doch so fern Rigisch(en) dith jahr ock wath buwen willen, [dat] steyth tho ehnen. Konnen edder mog(en) sick d[ie] Rigischen ock mit dem herrn meister vord[regen], datt sy dith convent nha sodaner gröthe unnd [wise], so bauen steith verklaret, buwen mochten tho D[une]munde, Kerckholm¹⁰⁶ effte anders wor, up die Dune effte up die Bulder Aha, effte datt sie d[em] herrn meister eins effte jährlichs eine sum[me] geldes geven mochten, datt die herrn meister syn orde, dusse sullfte buwinge anneme, un[nd] up sodane stede dar sie desse mocht(en) we[reden] unndt sulvest buwen, dar lathe wy segge[slude] beyde parte mit bethemer.

Item der vicarien halven unnd upbuwinge d[er] kercken, so tho vorn gewest syn buthen dusse || [310v] beyden schloten, unnd efft man thor sone edder seelen salicheit aller doden, die van beyden parten erschlagen sindt in dussen vehden unnd die viegilien tho donde, so die herrn meister unnd syn orden begehrett hefft. Hirup beleve¹⁰⁷ wy seggeslude unnd uthspreck[en], datt die Rigisch(e)n int erst Sanct Johans kercke, die buthen den schlatte¹⁰⁸ tho Riga plachte tho stande, unnd die parckercken die buthen den schlate Dunemunde lath¹⁰⁹, sollen die Rigischen mit dem allerersten mit so velen altaren, als das plegen in tho synde, upbuwen, in stender wercke unnd schlotthafflich maken.

Item so die Rigischen die vieff (5) vicarien mit ehren¹¹⁰-gerechtigheiden dall¹¹⁰ gekregen hebben, int erste dre (3) by seligen meisters Osthaves tyden, unnd darnah twey (2) by seligen herrn meister Berndts tyden, unnd die meisters dath ock thogelathen hebben, des sie nene macht ehn hadden Gade tho nehmende. So sollen die Rigischen thor sone unnd thor bothe¹¹¹ nicht allein den armen sehelen <der genen>, die in ehr tyden verschlag(en) sindt, sondern ock <der genen selen, die> in dussen vehden <undt krigen verschlagen sin>, van beyden parten <de wikarien holden.> Dusse vorbenomeden v (5) vicarien sollen wedder angahn up s(anct) Johannis Baptistens <thokamende, und de rente sollen de rigischen betalen nah dem olden undt de giffers effte patronen der vicarien sollen sick versehen umb presters, undt de verlehnen effte präsentieren, dat se verlehnet werden twischen hier undt Johannis Baptisten> etc.

Item sollen die Rigisch(en), thor tydt¹¹² als die straten apen syn unnd die herrn meister so het geabsolvieret, in der ersten wecken darnah doen lathen dre (3) begencknissen mit seelmissen unnd vigilien, eine gesungen unnd die ander gelesen. Dar

¹⁰⁶ Kerckholm – *Salaspils (Latvija)*.

¹⁰⁷ *Toliau nubrauktas neperskaitomas žodis.*

¹⁰⁸ *Žodis užrašytas du kartus, antrasis nubrauktas.*

¹⁰⁹ *LCh* licht.

^{110–110} *LCh* Renten Deel.

¹¹¹ *LCh* Troste.

¹¹² *LCh* Stundt.

den tho offeren sollen die radt unnd die beyden gildestaven unnd ¹¹³die gemeinen schwarten hove⁻¹¹³, desgelicken die van des ordens syden, die up der tydt in der stadt syn, dith sall men also holden dre (3) dage langk, des ersten dages in dem dome, || [311] dar schall ein domher datt offer van allen altaren pfangen, unnd geven darvan einem idten pries[t], die dar seelmisse list int erst iii (3) schyllinge, [und] den, die die mysse singet soß (6) schillinge unn[d] koster vi (6) schilling(en) unnd die radt schall den di[es dages] bethalen die luders unnd der kercken vormu[ndern] willen maken der glocken halven, als die p[resters] unnd koster sonst bethalet syn, sall men den datt o[ffer]gelde datt averich is in twe delen. Dath eine [helffte] umb Gott tho stundt tho delende den armen. D[ath] ander helffte sall hebben datt capitell. S[üß soll] men ock des andern dages tho s[anct] Peter¹¹⁴ dren u[nnd] der sall die grotte guldestaven die luders u[nnd] der kercken vormunders vornogen, unnd d[ie] kerckher sall die eine helffte des overigen offe[rs beholden], unnd die ander helffte thor stundt den armen g[edeilt]. Desgelicken des drodden dages ¹¹⁵tho s(anct) Jacob [Maioris unnd]⁻¹¹⁵ die kleyne guldestave sall dar vornogen die l[uders] unnd der kercken vormunders, unnd alle inn[wahner], man unndt frowen, die sunderlichs nicht tho den hebben, unnd nicht up dagelohn arbeyden, sollen opferen, denn idt geschütt den doden tho bey[den parten].

Item so dar sunderlick veele personen sindt, die der Rigisch(en) beclag(en), dath sie vor der entsagg[en] gefang(en) syn van den Rigisch(en) ock van dem s[eligen] herrn Hilgerfeldt, die sick vor einen¹¹⁶ pravest [held], unnd schreff, by nahmen: Otten Hoberch, Hanns [von] dem Veldt unnd Berthram Wolgart(en)¹¹⁷ unnd v[ele] andern, die sick beclag(en), datt sie gefang(en) w[orden], do Dunemunde upgegeven wardt, unndt [datt] || [311v] ehre¹¹⁸ genommen, tegen der Rigischen geloffte unnd geloven thogesecht effte vorsegelt, unnd velen andern, die der Rigisch(en) sendebaden eins deills up einer zeddelen gesehen heben genohmet, unnd alle dage veel andere klegers nahe komen unnd van velen puncten, die in dusser vehde geschen syn, unnd so die Rigisch(en) wedder umb hedden, etlicke van ehren parte, die sick ock van erster erhevinge¹¹⁹ des kryges beclag(en) wolden. Desgelyken van odinge Bertram Hoyken, Hanns Kerstens Lembocke. Hirup beleven¹²⁰ wy seggeslude unnd spreken uth, datt wy keine tydt hebben dith alhir nhu tho scheydende, sondern wy twe seggeslude, alls Theodoricus unnd Martinus tho Derpte unnd Churlandt bischope, het

¹¹³⁻¹¹³ *Juodagalvių riterių brolija.*

¹¹⁴ *Birželio 29 d.*

¹¹⁵⁻¹¹⁵ *Liepos 25 d.*

¹¹⁶ *LCh eren.*

¹¹⁷ *LCh Walrabe.*

¹¹⁸ *Pirmieji eilutės žodžiai unndt datt nubraukti.*

¹¹⁹ *LCh anhevinge.*

¹²⁰ *Jrašyta virš neperskaitomo nubraukto žodžio.*

vorberuhr¹²¹, hebben gegeven unnd geven mit dusser uthsprocke unser vulmacht, die wy hir hebben, dem herrn Michaeli ertz(bischof), unsern leven herrn unnd seggesman, unser beyden vulkamen macht tho syner macht, also datt he sall unnd mach in dussen anstanden sommer mit den jennen, die he tho sick then werdt, die ehme dartho dienen unnd nicht partylich syn alle dusse saken up eine vorramede tydt, [so] he ock verramet hefft up kunfftig(en)¹²² Jacobi Maioris, unnd datt wy Treyden¹²³ tho donde, dar den des ordens lude tho Segewolde¹²⁴ sick mog(en) entholden unnd der Rigisch(en) lude umbtrent Cremon¹²⁵, effte wor idt isslich(e)n gelevet. Unnd wy Michael ertz(bischof) bekennen, datt wy solckes up unns genommen hebben, tho scheyden als vorstheit, so woll tho klachte des einen || [312] parts alls des andern, so ferne sick die klachte anheven von beginne des kryges by seligen her[rm] meister Berndtes tyden betenget, beth an duss[e tydt], unnd so fern die herr meister duth vorspreck[t tho] einer¹²⁶ syden unnd der Rigisch(en) sendebaden di[e] thor stede syn van wegen der stadt Riga isl[ichen] binnen einen monat¹²⁷ unns einen verssegelden [breff] geven, dath ehne also beleivet, <und dess tho freden syn> .

<Item von den blockhusen¹²⁸> ock beleve wy seggeslude unnd sprecken, datt der blockhuser eins, twe effte alle dre, s[all undt] mach die herr meister in weren beholden¹²⁹, [so lange] unnd weithe¹³⁰ tho¹³¹ der tydt, dath unns seggeslude duncket unnd unns duncket die Rigisch(en) sick geven¹³² tho freden, unnd datt die frede bliven. Unnd die herr meister ock so dane fra[me] knechte darup holde, dath den Rigisch(en) noch fremmeden gaste daruth kein averlast ge[schee]. Unnd wy seggeslude by unns beholden uth[thospre]ken, wo lange die blockhuser sthan sollen.

Item so die herr meister einen vothfall bege[rt hefft], in sunderheit vor solcke grothe unehr veru[nverlum]ping, die die Rigisch(en) ehme unnd synem w[erdigen orden] sollen gedan hebben, by nhamen in den vorb[unt]brieff, twisch(en) ehn unnd den Schweden ge[maket], unnd eins deills¹³³ in den sehe steden, tho Ro[m] unnd in andern velen orden¹³⁴ etc. Hirup be[leven] wy seggeslude unnd sprecken uth, datt d[ie achte], die hir als Rigische sendebaden syn vulme[chtig], sollen vor dem

¹²¹ LCh vorbenomet.

¹²² LCh thokamende.

¹²³ Treyden – *Turaida (Latvija)*.

¹²⁴ Segewold – *Sigulda (Latvija)*.

¹²⁵ Kremon – *Krimulda (Latvija)*.

¹²⁶ LCh eren.

¹²⁷ LCh Mandē.

¹²⁸ *Īterpta pagal LCh, rankraščio kairėje paraštėje matosi tik žodis blockheuses.*

¹²⁹ LCh hebben.

¹³⁰ LCh beth.

¹³¹ *Žodis buvo įrašytas kairėje paraštėje, įterptas pažymėtoje vietoje.*

¹³² LCh stellen.

¹³³ LCh Olderss.

¹³⁴ LCh Enden.

herrn meister, landtmarsch[alck]¹³⁵, unnd andere gebyediegere, die hier nhu syn blotes hovedes, ehre¹³⁶ hoede afgedaen, unndt [sollen] || [312v] stande ehre hovede negen unnd bidden, efft sie effte andere van den Rigisch(e)n den hochw(erdigen) herrn homeister Dutschenn meister, syne hochw(erdigkeit) unnd synen seligen vorfarn meister Bernde, landtmarschalck, gebiedigern herrn unnd helem orden sampt unnd besondern in dussen verlophenen krigen mit jennigen worden effte schrifften verungelimpet hebben, effte tho nha gespracken, effte tho nha geschreven, unnd ock nicht alle wedderup buwen können, unnd allen schadenn gelden, datt he unnd syn w(erdige) orden gebiedige¹³⁷ ehn unnd ehren inwanern umb Gades unnd unser Leven Frowen willen vorgeven: unnd also die her meister, efft Gott willt, werdt in Riga kohmen, sall den die gantze¹³⁸ radt ock so doen¹³⁹, des andern dages sollen dath doen teyn (10)¹⁴⁰ van den dreplichsten (13) van der groten gilde, des drudden dages sollen dath doen teine (10) van den dreplichsten (13) uth der kleinen gulden, van alle der gilde weg(e)n. Unnd hirmit sollen ock alle saken geschlichtet unnd verreyngiget syn, unnd alle schade van beyden syden dalgeleht, unnd die herr meister dussen ock umb Gades unnd unser Leven Frowen willen¹⁴¹ gern vorgeven, tho idtlicher tydt seggen: „wy vor unns unnd unserm orden vergevent jun gerne umb Gades willen unnd unser Leven Frowen will(en)“.

Item beleven wy seggeslude unnd sprecken uth, datt van beyden syden alle gefangene, wath stades die syn, so woll die jennich partt vermeynt sye gefang(e)n syn unnd sick vor keine || [313] gefangen bekindt hebben noch bekennen gl[ik] den andern, sollen althosammende mit dussen unser uthspröcke frig, quidt, leddich unnd loß syn. Unnd die Rigisch(en) <sollen> den prelate[n] Derpth, Ösell unnd Churlandt ehren bri[eff] der verticht wedder averandtworden, [nahdem] die brieff hir thor stede is.

Item noch beloven unnd uthsprecken wy [thor] stundt, als die Rigisch(e)n Dune-munde ave[rgeven] hebben unnd wes sy by sick hebben, do vor ogen is, bewechlich unnd unbewechlich, [dat] die w(erdige) orden in weren hadde, da die ve[hde] mit seligen herrn meister Bernde angu[...] <mit sinen gebedigern undt werdigen orden wardt>. So sall die herr¹⁴² meister mit syne werdig(en) orden die straten apenen unndt so vorschryven an den hochw(erdige)n herrn home[ister] unnd den Dutschen meister, dath die stra[ten] den Rigisch(e)n dar ock werden geopenet, s[o] datt islich

¹³⁵ *Volteris Plettenbergas, Livonijos žemės maršalas nuo 1489 m.*

¹³⁶ *LCh eve.*

¹³⁷ *Toliau žodžiai willen vorgeven yra nubraukti.*

¹³⁸ *LCh heile.*

¹³⁹ *Šis žeminantis atsiprašymas neįvyko valdant magistrui Freitagui.*

¹⁴⁰ *LCh the Twelffen (12).*

¹⁴¹ *Toliau nubrauktas žodis vorgeven.*

¹⁴² *Toliau pradėtas žodis sege, bet nubrauktas.*

part mit dem andern <mach wancken, so woll de dar gefangen syn gewest, undt sik vor nene gefangen holden, alse de andern>, niemand buthen bescheyden. Ock alle die uth der st[adt] syn gerumet, effte versant, wedder in Rig[a] moge(n) kommen, desgelicken d[ie van] den herrn syn <in Rige> geruhmet, wedder fry un[nnd] fehlich¹⁴³ uth mogen kohmen.

Item beleven wy seggeslude unnd spre[cken] uth, die her meister unnd syn w(erdige) orden tho Rom thor stundt upschriven sollen ehren procuratorn, unnd desgelicken Rigisch(en) ock an ehren, datt sie an [beiden] syden rechtgahns afstellen unndt ange[ben] || [316v¹⁴⁴] itlich syne advocaten, procuratorn unndt notarien vernoge. Unnd datt des meisters procurator v[an] des ordens wegen vulbordt geven sall, datt mehn die Rigisch(en) mit all ehren adherenten unndt byliggern mog(en) absolviret unnd reabel[...]¹⁴⁵ werden. Unnd wy seggeslude spreken ock uth, datt die herr meister thor stundt al[se] he Dunemunde inhefft unnd wes die Rigisch(en) by sick vor ogen hebben, schryven schall an den herrn deken van Ösell, doth he unnd syn orden tho freden sie, die Rigisc[hen] <nun van ehme geabsolvirt syn realiter mit>¹⁴⁶ ehren byliggeren geistlich(en) unnd weltlichen, welche deken das den nicht mehe, denn des wes he alrede gedan hefft, datt sulvige uth krafft des meisters vulbordt vertig(en) unnd bestedig(en) soll: <Si et> in quantum <non> unnd dath sall genoch wesen islich(en) in syne conscientien mit den Rigisch(en) umbthogande unnd den dienst Gades tho horende. Sonder die Rigisch(en) <sollen> allikewoll umb alle scrupell unnd twyvelheit daell tho leggende, tho Rome <sick laten absolveren, undt war der Rigischen absolutie tho Rome> unnd Ösell kosten¹⁴⁷ werdt, datt sollen sie sulvest drag(en), ¹⁴⁸⁻desgelicken sall ock ein jewelick partt¹⁴⁸ dregen wes tho Rome hir edder anderst wor ehr vorthen is. Hirnede sall alle dingk geschlichtet syn unnd gudt frede syn tuschen¹⁴⁹ den vorbenomeden parten¹⁵⁰.

Aller dusser vorgeandt(en) puncten thor tuchenisse unnd mehr vasticheit so hebben wy M(ichael), der h(illigen) kercken tho Riga ertz(bischoff), unnd T(hodoricus) unnd M(artinus), tho D(erpte) u(nnd) C(hurland) bisschof(en), uth macht des compromis unns van beiden parten gegeben, uthgespracken so vorberurt unnd hebben dusse afspröke mit unsern maiestat segeln, versiegelt, act(e)n unndt gegeben tho Wolmar ¹⁵¹⁻des midwekes vor Paschen anno etc. 1491⁻¹⁵¹ etc.

¹⁴³ LCh frolich.

¹⁴⁴ *Taip rankr., taisytina* i 313v.

¹⁴⁵ LCh rehabiliter.

¹⁴⁶ *Kairėje paraštėje sunkiai matomas įrašas stulpeliu iš trijų eilučių. Įterpimo vieta tekste nepažymėta, Varšuvos kopijoje minėtas įrašas neįterptas, įterpta pagal LCh.*

¹⁴⁷ LCh besteende.

¹⁴⁸⁻¹⁴⁸ LCh nėra.

¹⁴⁹ LCh twischen.

¹⁵⁰ *Toliau LCh Datum Wolmar Anno 1491 midweken vor Paschen.*

¹⁵¹⁻¹⁵¹ 1491 03 30.

Item das man die ...
des ...
Anno ...
Vund der ...
the ...
der ...
Vund ...
den ...
Inder ...
Vund ...
thekamenten ...
der ...
alle ...
gemachten ...
Beligion ...
dus ...
aller ...
allein ...
ist ...
serphim ...
Das ...
nach ...
Freiheit ...
dieser ...
Lohn ...
ist ...
in ...
Item ...
Das ...
Hand ...

LM knygos Nr. 525 vienas iš lapų su nupjautu išoriniu dešiniuoju kraštu (l. 304)

NICHTLATEINISCHE ABSCHRIFTEN IM BUCH
DER LITAUISCHEN MATRIKEL NR. 525:
DER VERTRAG VON WOLMAR 1491

Inga Ilarienė

Zusammenfassung

Das Buch der Litauischen Matrikel (*Akten des Großfürstentums Litauen*, lat. *Acta Magni Ducatus Lithuaniae*) Nr. 525 ist ein Kopialbuch der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts und wird im Historischen Archiv der Staatsdokumente des Großfürstentums Litauen aufbewahrt. Heute befindet es sich als Bestandsnummer 525 / Bestand 389 im Russischen Staatsarchiv für alte Akten (RGADA; *Российский Государственный Архив Древних Актов*). Dieses Kopialbuch Nr. 525 ist als Sammlung *Acta Livonica* bzw. *Varia Livonica* bekannt. In der Fachliteratur werden nur lateinische Akten dieses Buches erwähnt, einige davon sind veröffentlicht worden. Das Buch enthält auch vier Abschriften livländischer Akten auf Mittelniederdeutsch. Zwei davon werden hier veröffentlicht. Es handelt sich um die *Wolmarschen Afspröken* nach der militärischen Niederlage der Stadt Riga in den bürgerkriegsähnlichen Auseinandersetzungen zwischen dem Deutschen Orden in Livland und der Stadt Riga. Der erste Text ist eine Information vom 8. März 1491 über den Kompromiss zwischen dem Ordensmeister Johann Freitag von Loringhoven und dem Deutschen Orden in Livland einerseits und der Stadt Riga andererseits. Der zweite Text ist eine Abschrift vom Vertrag, der am 30. März 1491 dem Landtag zu Wolmar als Kompromiss von den beiden Seiten vorgelegt und versiegelt wurde.

Das Papier dieses Buches ist beschädigt, also ist der Text der Aversseiten nicht vollständig. Die Lakunen werden anhand der ersten Veröffentlichung von Johann Gottfried Arndt in *Der Liefländischen Chronik anderer Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern, welche die alte Geschichte des Ordens und der benachbarten Völker erleutert* ausgeglichen.